

**TALABALARDA GENDER MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING
O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.**

Ko‘charova Mohiniso

Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi

3-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Xaitov A.A

Annotatsiya: Ushbu maqolada gender madaniyat tushunchasi, uning ijtimoiy-psixologik va madaniy asoslari, talabalik davrida mazkur madaniyatning shakllanish bosqichlari, gender stereotiplarga qarshi kurashish yo‘llari va zamonaviy ta‘limda gender yondashuvning roli keng yoritilgan. Gender tengligi prinsipi fuqarolik jamiyatining asosiy tamoyillaridan biri sifatida tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: gender madaniyat, gender tenglik, talabalar, ta‘lim tizimi, stereotip, madaniyat, shaxsiy rivojlanish.

Kirish

Bugungi kunda gender masalalari nafaqat inson huquqlari, balki ijtimoiy adolat, barqaror taraqqiyot va demokratik jamiyat qurilishi bilan bevosita bog‘liqdir. Shunday ekan globallashuv va ijtimoiy o‘zgarishlar davrida jamiyatda gender tenglik va gender madaniyat masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, yosh avlod, jumladan, talabalar orasida bu madaniyatni shakllantirish nafaqat inson huquqlarini ta‘minlash, balki sog‘lom ijtimoiy muhit yaratishda ham muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Talabalik — bu insonning ijtimoiy fikrlashi, shaxsiy qadriyatlari va fuqarolik mas‘uliyati shakllanadigan davr bo‘lib, aynan shu bosqichda gender madaniyatning shakllanishi katta ahamiyat kasb etadi. Gender madaniyat talabalarni ijtimoiy rollar, teng imkoniyatlar va insoniy munosabatlarga nisbatan ongli yondashuvga tayyorlaydi. Gender — bu biologik emas, balki ijtimoiy konstruksiya bo‘lib, erkak va ayolning jamiyatdagi rollari, huquqlari, majburiyatlari va kutilyotgan xatti-harakatlar to‘plamidir.

Gender madaniyat esa — insonlar o‘rtasida tenglik, o‘zaro hurmat, turli ijtimoiy rollarning muvozanatini tan olish, stereotiplardan xoli qarashlar tizimidir.

Gender madaniyat quyidagilarga asoslanadi:

- Ijtimoiy adolat – barcha jins vakillariga teng huquq va imkoniyatlar yaratish;

- Empatiya va hurmat – qarama-qarshi jins vakiliga insoniy yondashuv;
- Stereotiplardan xoli fikrlash – an’anaviy, yoshi o‘tgan yondashuvlarga tanqidiy baho bera olish;
- Gender sezuvchanlik – ijtimoiy muammolarni gender kontekstida tushunish va baholay olish qobiliyati.

Talabalarda gender madaniyat shakllanishining bosqichlari

Talabalar orasida gender madaniyatni shakllantirish quyidagi bosqichlarda kechadi:

Bilim bosqichi: bunda

Talabalar gender haqida ilmiy, huquqiy va madaniy ma’lumotlarga ega bo‘lishi kerak. Bu bosqichda quyidagi manbalar yordam beradi:

Oliy o‘quv yurtlari darsliklari;

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va amaldagi qonunchilik.

Emotsional–hissiy bosqichi: bunda

Talabalar gender tenglikka faqat bilim orqali emas, balki hissiyotlar, real hayotiy misollar asosida ham yondashadi. Hissiy jihatdan ta’sir qiluvchi elementlar:

Gender asosidagi adolatsizliklarga doir film, hikoyalar;

Ayollar huquqlarining buzilishi holatlari;

Talabalar o‘rtasida tajriba almashish.

Amaliy faoliyat bosqichi: bunda

Gender madaniyatni mustahkamlashda talabalarni quyidagilarga jalb etish muhim:

Gender tenglik mavzusida tadbirlar;

Ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish;

Talabalik davridagi gender stereotiplari va ularni bartaraf etish yo‘llari

Jamiyatda keng tarqalgan gender stereotiplari talabalar ongiga ham ta’sir qiladi.

Masalan:

“Ayollar rahbar bo‘lolmaydi”;

“Erkak kuchli, ayol nozik bo‘lishi kerak”;

“Texnika erkaklar, gumanitar fanlar ayollar uchun”.

Bu kabi stereotiplar:

Talabalarning kasb tanlashiga;

O‘zini baholashiga;

Gender madaniyatini shakllantirishda eng muhim pedagogik xulosalardan biri, yoshlarni gender tenglik ruhida tarbiyalash ishlarida oila, maktab, tengdoshlar, Oliy

ta'lim tizimi, ommaviy axborot vositalari (radio, televideniye, internet)ning roli ahamiyatlidir. Oliy ta'lim muassasalari quyidagi vazifalarni bajarishi lozim:

Talabalarni gender adolatga yo'naltirilgan ijtimoiy loyihalarda faol ishtirokini ta'minlash;

Professor-o'qituvchilarning o'zlari gender madaniyatni ularning ichki olamiga ta'sir etadigan darajada tushuntirish ishlarini olib boorish.

Universitet muhitida gender tenglikni qo'llab-quvvatlash.

Shu jihatdan qaralganda talabalarda gender madaniyatni shakllantirish ijtimoiy taraqqiyot, barqarorlik va demokratik qadriyatlar uchun muhim asosdir. Talabalarni faqat kasbga emas, balki teng huquqli, ijtimoiy sezgir va mas'uliyatli fuqaro bo'lishga tayyorlashi lozim.

Bugungi kunda "gender madaniyati" atamasi ilmning turli sohalarida qo'llaniladi. Pedagogik nuqtayi nazardan, gender madaniyati – ijtimoiy muhit yaratgan va jamiyat tomonidan ishlab chiqilgan hamda bolaning gender roli sotsializatsiyasini amalga oshiruvchi shaxslar ongiga singdirilgan xatti-harakatlar to'plamidir.

Gender madaniyat yoki gender tenglik goyasi jamiyatda yoshlarning siyosiy ongini shakllantirishga, mustaqil fikrlashga, ma'naviy-ruhiy jihatdan tenglik tamoyillarini uziga singdirishga undovchi va uni harakatga keltiruvchi bunyodkor g'oyadir.

Jamiyat hayotida chuqur o'rin olgan gender notenglik (jinsiga qarab ustunlik belgilash; bu yerda o'g'il bolalar maqomining, qiz bolalar maqomidan yuqorida turishi) shaxs taraqqiyotiga, o'sishiga va rivojlanishiga sabab bo'lmoqda.

Qiz bolalarning inson va jamiyat faoliyatining barcha sohalarida o'z kuchlarini sinashga, salohiyat va qobiliyatlariga tayanib qaysidir bir murakkab sohani egallashga intilishlarini cheklaydi, ba'zi hollarda, umuman, imkon bermaydi.

Talabalarda gender madaniyatni shakllantirishga hamda uni ta'minlashga yo'naltirilgan ta'lim-tarbiya yoshlar xulq-atvorining, dunyoqarashining ijtimoiy foydali, adolatli, insonparvar, demokratik sifatlarini shakllantirishga asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki talabalarda gender madaniyatni va gender tenglik tushunchalarini shakllantirishda universitet ichki muhiti asosiy omil bo'lib xizmat qilishi zarur.

Shunday ekan gender tenglik madaniyatini shakllantirishning pedagogic va psixologik xususiyatlari o'rganilishi, taxlil qilinishi lozim.

Bu jarayonda talaba yoshlarda gender madaniyatni shakllantirish uchun izchillik, ilmiylik, tushunarlilik, ishonarlilik, nazariya va amaliyot birligi tamoyillariga ahamiyat berilishi kerak;

Talaba yoshlarda ta'lim-tarbiya jarayonida gender tenglik, gender madaniyat g'oyalariga ishonishni kuchaytiruvchi, ularni rivojlantiruvchi tadbirlarni tashkil etish hamda turli xil metod va usullarini o'rganish va milliy mentalitet tushunchalarini xisobga olgan xolda amaliyotga joriy etish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Gradusova L.V. Gendernaya pedagogika. Uchebnoe posobie / L.V.Gradusova. - Moskva: Flinta, 2016. - 176 s. - ISBN 978-5-9765-1022-7.
2. Klyuchko O.I. Gendernaya psixologiya i pedagogika: uchebnik i praktikum dlya bakalavriata i magistratury / Pod общ. red. O.I.Klyuchko. — M.: Izdatelstvo Yurayt, 2017. — 404 s.
3. O'razaliyeva G. Gender va ayollar huquqiy madaniyati. Monografiya. – T.: 2009.
4. Mamatov N. Gender tenglik. Bolalar va majburiy mehnatdan foydalanishga qarshi kurash bo'yicha xalqaro mehnat tashkilotining konvensiyalari va milliy qonunchilik. Qo'llanma – T.: 2018.
5. Sagindikova N.J. Talabalar o'quv faoliyatida mas'uliyatning gender xususiyatlari. Monografiya – T.: 2016.